

Bartosz Bartosiewicz¹
Uniwersytet Łódzki

PRZEMIANY PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNE MAŁYCH MIAST W POLSCE W OKRESIE TRANSFORMACJI USTROJOWEJ

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest identyfikacja kierunków przemian przestrzenno-funkcjonalnych w małych miastach w kontekście dynamiki procesów społeczno-gospodarczych w okresie transformacji. Prowadzone przez autora analizy prowadzą również do typologii małych miast pod względem charakteru obserwowanych przemian. Przedmiotem artykułu są małe miasta rozumiane jako ośrodki posiadające prawa miejskie, których liczba mieszkańców nie przekracza 20 tysięcy. W Polsce jest 685 takich ośrodków, zamieszkałych łącznie przez niespełna 5 milionów osób.

Słowa kluczowe: małe miasta, przemiany przestrzenno-funkcjonalne

Wprowadzenie

W polskich miastach mieszka 63% obywateli, czyli 23,5 miliona osób. Miejska sieć osadnicza obejmuje 908 ośrodków, spośród których największy odsetek stanowią małe miasta (łącznie 685) (2012). Pod względem potencjału demograficznego znaczenie małych miast w miejskiej sieci osadniczej jest relatywnie niskie. Są one zamieszkałe przez niespełna 5 milionów osób, co nie zmienia faktu, że odgrywają one istotną rolę w strukturze społeczno-gospodarczej kraju, w szczególności jako centra obsługi na obszarach typowo wiejskich.

¹ Adres e-mail: b.bartosiewicz@geo.uni.lodz.pl.

Celem artykułu jest identyfikacja kierunków przemian zachodzących w strukturze funkcjonalno-przestrzennej małych miast w Polsce w okresie transformacji ustrojowej.

Przedmiotem badania jest małe miasto, w polskiej literaturze przedmiotu definiowane najczęściej jako ośrodek posiadający prawa miejskie, którego liczba mieszkańców nie przekracza 20 tysięcy².

Badanie przemian struktur przestrzenno-funkcjonalnych miast to zadanie niełatwe, w szczególności jeżeli obejmuje liczny zbiór badanych jednostek i prowadzone jest w szerokim horyzoncie czasowym. Największą barierą w tej sytuacji stanowi dostęp do danych statystycznych. O ile z roku na roku zasób tych danych jest w Polsce coraz większy to, przy tak dobranym zakresie analizowanych jednostek, jak w niniejszym opracowaniu, badacz jest zmuszony do szeregu uogólnień i uproszczeń, dopasowując przyjętą metodologię postępowania badawczego do dostępności informacji statystycznej. Sprawę komplikuje dodatkowo próba ujęcia problematyki w szerszym horyzoncie czasowym. W takim przypadku pojawia się problem porównywalności danych statystycznych. W Polsce ma to o tyle istotne znaczenie, że zarówno sposób, częstotliwość, jak i dobór gromadzonych cech bardzo się zmieniły na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat.

Z powyższych powodów autor na potrzeby niniejszego opracowania był zmuszony posłużyć się w swoich badaniach danymi z 1984 roku, traktując je jako prezentujące sytuację społeczno-gospodarczą sprzed okresu transformacji (w tym roku zostało wydane ostatnie przed 1989 rokiem opracowanie statystyczne poświęcone *stricto* ośrodkom miejskim). Do opisu sytuacji współczesnej wykorzystano dane statystyczne za rok 2012 roku.

Małe miasta stanowią w Polsce przedmiot zainteresowań specjalistów z wielu dyscyplin naukowych. O ile dużą ich część stanowią prace geograficzne to nie mniej powszechne są te z zakresu: ekonomii, urbanistyki, socjologii czy architektury (nie można pomijać również prac historycznych, ale z punktu widzenia zainteresowań autora mają one mniejsze znaczenie). Cechą wspólną bardzo bogatej bibliografii geograficzno-ekonomicznej z zakresu małych miast jest niewielki udział prac poświęconych całemu zbiorowi tych ośrodków, w tym nieliczne są opracowania o charakterze teoretyczno-metodologicznym. W przypadku przemian przestrzenno-funkcjonalnych, warte podkreślenia są pozycje autorstwa K. Heffnera, T. Marszała, W. Budnera oraz D. Sokołowskiego³. Wymienieni

² E. Bagiński, *Małe miasta w strukturze osiedleńczej Polski*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1998.

³ K. Heffner, T. Marszał, *Uwarunkowania rozwoju i zmiany w zagospodarowaniu małych miast w Polsce w drugiej połowie XX w.*, w: *Uwarunkowania rozwoju małych miast*, red. K. Heffner, T. Marszał, „Biuletyn

autorzy koncentrują się na wskazaniu głównych trendów obserwowanych w przemianach małych miast, podejmując próbę wskazania uwarunkowań/czynników determinujących istniejące zróżnicowanie funkcjonalne. Pośrednio to zagadnienie porusza w swojej książce E. Bagiński, który analizuje miejsce małych miast w polskiej sieci osadniczej⁴. Warta odnotowania jest również publikacja Kwiatek-Sołtys, która w ramach pogłębionych studiów prezentuje procesy transformacji na przykładzie małych miast południowej Polski⁵.

W celu przeanalizowania zmian przestrzenno-funkcjonalnych w małych miastach w analizie uwzględniono jedynie te ośrodki, które posiadały status małego miasta w 1984 roku (są to 584 ośrodki). To założenie jest niezbędne ze względu na brak danych statystycznych dla miast, które na przestrzeni analizowanego okresu otrzymały prawa miejskie. Od 1984 roku liczba małych miast w Polsce zwiększyła się o 74 ośrodki. Na ten wzrost największy wpływ miało otrzymanie przez 101 ośrodków praw miejskich. Wśród nich większość stanowią małe miasta, których liczba mieszkańców nie przekracza 5 tysięcy. Jednocześnie dwa miasta zmniejszyły swoją populację poniżej 20 tysięcy, jedno utraciło prawa miejskie i zostało włączone w granice innego miasta, a 24 zwiększyły liczbę mieszkańców powyżej 20 tysięcy i „awansowały” do kategorii miast średnich.

1. Przemiany funkcjonalno-przestrzenne małych miast

W latach 1984–2012 liczba mieszkańców analizowanych małych miast wzrosła o około 10%, a przeciętna ich populacja zwiększyła się o 700–800 osób (tabela 1). Przyczyną odnotowanych zmian jest przede wszystkim utrzymujący się przez cały analizowany okres dodatni przyrost naturalny. O ile, zgodnie z charakterystycznymi dla Polski trendami demograficznymi, od początku lat 90. XX wieku notuje się spadek urodzeń, to w tym samym czasie wzrasta przeciętna długość życia. W przypadku małych miast wyraża to między innymi 5-procentowy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Dodatni przyrost natu-

KPZK PAN” 2006, z. 226; T. Marszał, *Małe miasta obszaru Polski Środkowej w okresie transformacji ustrojowej*, w: *Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji*, red. T. Markowski, T. Marszał, „Biuletyn KPZK PAN” 1998, z. 182; *idem*, *Trends in the Development of Small Towns in Poland. Experiences and Prospects*, „Regional Symbiosis” 1998, Vol. 6; W. Budner, *Współczesne zmiany funkcji i typów funkcjonalnych miast województwa poznańskiego*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu 1994, ser. 1, z. 221; D. Sokołowski, *Charakterystyka funkcjonalna zbioru małych miast i dużych osiedli wiejskich w Polsce*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2000, Geografia XXX.

⁴ E. Bagiński, *op.cit.*

⁵ A. Kwiatek-Sołtys, *Małe miasta województwa małopolskiego w okresie transformacji systemowej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.

ralny rekompensuje jednocześnie straty powodowane ruchami migracyjnymi. O ile jeszcze w latach 80. XX wieku przeciętne saldo migracji wewnętrznych w małych miastach było dodatnie, to obecnie przyjmuje ono wartości ujemne. Ta zmiana podyktowana jest szeregiem czynników, będących w dużej mierze wynikiem procesów transformacji. Wpływ na to miały między innymi:

- a) upadek po roku 1990 szeregu państwowych zakładów przemysłowych (często bardzo dużych, niedopasowanych do skali miasta), który doprowadził do gwałtownego spadku atrakcyjności małych miast jako lokalnych i regionalnych rynków pracy, tym samym jako miejsca zamieszkania;
- b) niska dostępność do sektora usług publicznych, w tym do edukacji szczebla średniego i wyższego, co wzmogło migracje osób młodych do dużych miast;
- c) rozwój motoryzacji i zmniejszenie kosztów oraz czasu podróży, co sprzyja upowszechnianiu codziennych dojazdów do pracy, miejsca nauki i tym podobnych.

Tabela 1. Wybrane cechy demograficzne małych miast w Polsce w latach 1984 i 2012

Rok	Liczba mieszkańców (w tysiącach)	Przeciętna liczba mieszkańców	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym (w %)	Saldo migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców
1984	4,015	6875,0	15,0	0,3
2012	4,478	7667,4	20,4	-2,3

Źródło: opracowanie autora na podstawie danych statystycznych GUS z 1984 i 2012 roku.

Skutkiem opisywanych procesów jest gwałtowny spadek dojazdów do pracy (tabela 2). Przeciętna wartość salda dojazdów utrzymała się w tym okresie na poziomie dodatnim, ale obecnie jest ona kilkakrotnie mniejsza. Jeszcze w latach 80. XX wieku blisko 80% małych miast cechowało dodatnie saldo dojazdów, a obecnie jest to już tylko około 50%.

Tabela 2. Wybrane cechy gospodarcze małych miast w Polsce w latach 1984 i 2012

Rok	Udział ludności zatrudnionej w sektorach pozarolniczych wśród osób w wieku produkcyjnym (w %)	Saldo dojazdów do pracy na 1000 osób w wieku produkcyjnym	Liczba miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców
1984	62,3	224,0	21,6
2012	68,2*	32,2	42,6

* dla 2012 roku udział ludności zatrudnionej w sektorach pozarolniczych został policzony w odniesieniu do ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (w wieku 18–45 lat)

Źródło: opracowanie autora na podstawie danych statystycznych GUS z 1984 i 2012 roku.

Pozytywnym wskaźnikiem urbanizacji ekonomicznej małych miast jest kilkuprocentowy wzrost zatrudnionych w sektorach pozarolniczych wśród ludności w wieku produkcyjnym, choć analizować tę zmianę należy z dużą dozą ostrożności. W przypadku 1984 roku została ona obliczona dla całej ludności w wieku produkcyjnym, a dla 2012 roku tylko dla ludności w wieku produkcyjnym mobilnym, co wyklucza z analizy ludność w wieku powyżej 45 lat. Takie postępowanie znajduje swoje uzasadnienie w niskiej aktywności zawodowej osób w tym wieku (poniżej 50%) (dane GUS za 2012 rok).

Widoczną zmianę odnotowano w przypadku bazy noclegowej małych miast. Jest to cecha o tyle ważna, że w znaczącej grupie miast turystyka jest istotnym czynnikiem rozwojowym. Dla niektórych jest to czynnik, nazwijmy go, naturalny, wynikający z walorów danego miejsca. Takie ośrodki pełnią funkcję turystyczną od dawna, a deregulacja rynku turystycznego po 1989 roku stała się jedynie impulsem do dalszego rozwoju, czemu sprzyjały poprawiające się warunki życia Polaków i tym samym zasobność ich portfeli. Drugą grupę małych miast, w których notuje się rozwój funkcji turystycznej, to ośrodki stawiające na tak zwaną turystykę weekendową i agroturystykę. Są to głównie małe miasta położone relatywnie blisko dużych miast.

W zbiorze analizowanych małych miast zachodzą również istotne zmiany w sposobie ich zagospodarowania (tabela 3). W przypadku struktury użytkowania terenu, zmniejszyła się liczba gruntów rolnych i leśnych przeciętnie o 2% przy jednocześnie niezmiennącej się powierzchni małych miast (jest ona prawie taka sama na początku i na końcu analizowanego okresu). Spadek udziału terenów użytkowanych w sposób ekstensywny jest jednocześnie ze wzrostem terenów zabudowanych. Świadczy o tym 20-procentowy wzrost gęstości zabudowy wyrażony, ze względu na brak odpowiednich danych, liczbą mieszkań przypadających na 1 km².

Tabela 3. Wybrane cechy zagospodarowania małych miast w Polsce w latach 1984 i 2012

Rok	Udział terenów leśnych i gruntów rolnych w powierzchni miasta (w %)	Dostępność do sieci kanalizacyjnej (w %)	Gęstość zaludnienia (na km ²)	Liczba mieszkań (na km ²)
1984	69,5	44,3	741,6	216,5
2012	67,2	75,7	835,8	267,8

Źródło: opracowanie autora na podstawie danych statystycznych GUS z 1984 i 2012 roku.

Przejawem procesów urbanizacji przestrzennej małych miast jest również ponad 10-procentowy wzrost gęstości zaludnienia. Równolegle w badanych ośrodkach następuje dynamiczny rozwój infrastruktury technicznej, największy w ostatnich 15 latach. Wielkość zmian w tym zakresie najlepiej oddaje ponad 30-procentowy wzrost dostępności do sieci kanalizacyjnej, ale podobna dynamika zmian ma również miejsce w przypadku infrastruktury drogowej, wodociągów i urządzeń służących oczyszczaniu ścieków⁶.

2. Typy przemian przestrzenno-funkcjonalnych małych miast

Zaprezentowane powyżej kierunki przemian funkcjonalno-przestrzennych odnoszą się do całości zbioru małych miast. Celem wskazania różnicowania zachodzących przemian w tym zbiorze posłużono się prostą metodą interpolacji danych przestrzennych tak zwaną analizą skupień k-średnich. W toku postępowania badawczego podzielono analizowany zbiór na 14 klas⁷. Następnie w drodze analizy statystycznej przeprowadzono procedurę umożliwiającą ograniczenie liczby klas. To pozwoliło na sklasyfikowanie analizowanego zbioru w 4 typy funkcjonalno-przestrzenne.

W procedurze typologicznej posłużono się następującym zbiorem wskaźników:

- saldo migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców,
- saldo dojazdów do pracy na 1000 osób w wieku produkcyjnym,
- liczba miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców,
- udział ludności zatrudnionej w sektorach pozarolniczych wśród osób w wieku produkcyjnym (w %),
- udział terenów leśnych i gruntów rolnych w powierzchni miasta (w %),
- dostępność do sieci kanalizacyjnej (w %),
- gęstość zaludnienia na 1 km².

Pierwsze cztery wymienione wskaźniki charakteryzują typ funkcjonalny, pozostałe odnoszą się do sposobu zagospodarowania małego miasta.

Powyższe badanie wykonano oddzielnie dla obu analizowanych lat (1984 i 2012). Pozwoliło to na wskazanie kierunków zmian w strukturze funkcjonalno-przestrzennej poprzez porównanie ze sobą przynależności małych miast

⁶ B. Bartosiewicz, *Zróżnicowanie i determinanty rozwoju infrastruktury komunalnej w regionie łódzkim – studium przypadków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.

⁷ Wybór 14 centrów skupień, a tym samym podział zbioru na 14 klas wynika z przyjętego założenia za J. Rungem (*Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007), że liczba grup powinna być dwukrotnością liczby analizowanych wskaźników, których do badania przyjęto 7.

do wyznaczonych, w obu badanych latach, typów. Porównania te były o tyle możliwe, że miasta sklasyfikowano w cztery typy, przy czym te same dla obu omawianych lat:

1. **Typ 1** – obejmuje miasta o przeważającej funkcji turystycznej. Są to ośrodki wyróżniające się bardzo dobrze rozwiniętą bazą noclegową oraz relatywnie niskimi wartościami salda migracji. Miasta te są użytkowane w sposób ekstensywny z dużym udziałem terenów otwartych (w przypadku pełnionej funkcji jest to ich atutem), niską, jak na małe miasta, gęstością zaludnienia oraz relatywnie niskim poziomem dostępności do mediów.
2. **Typ 2** – obejmuje miasta pełniące funkcje centrów obsługi dla swojego otoczenia oraz wyspecjalizowane ośrodki usługowe bądź przemysłowe. Zbiór cechuje wysokie saldo dojazdów do pracy, świadczące o roli miasta jako ważnego rynku pracy, oraz relatywnie wysoki udział ludności zatrudnionej poza rolnictwem. W aspekcie przestrzennym są to ośrodki użytkowane ekstensywnie (z relatywnie wysokim udziałem gruntów rolnych i leśnych), z niską, jak na małe miasta, gęstością zaludnienia oraz relatywnie niskim poziomem dostępności do mediów.
3. **Typ 3** – obejmuje miasta pełniące funkcje centrów obsługi dla swojego otoczenia oraz wyspecjalizowane ośrodki usługowe bądź przemysłowe. Zbiór cechuje wysokie saldo dojazdów do pracy, świadczące o roli miasta jako ważnego rynku pracy, oraz relatywnie duży udział ludności zatrudnionej poza rolnictwem. W odróżnieniu od poprzedniego typu cechuje go większy poziom urbanizacji przestrzennej (relatywnie wysoki udział terenów zainwestowanych), wysoka dostępność do mediów oraz duża gęstość zaludnienia.
4. **Typ 4** – to grupa małych miast o cechach najbardziej zbliżonych do obszarów wiejskich. Zbiór ten wyróżnia się niskimi wartościami salda dojazdów do pracy, co świadczy o ich niskiej atrakcyjności jako rynków pracy, najniższym spośród badanych udziałem ludności zatrudnionej w sektorach poza rolniczych. Jednocześnie są to miasta w dużej mierze użytkowane ekstensywnie, z wysokim udziałem gruntów rolnych i lasów, a także o niskiej gęstości zaludnienia oraz dostępności do mediów.

Analizując otrzymane w toku przedstawionego powyżej postępowania badawczego wyniki, należy ponownie podkreślić, że autor dokonał klasyfikacji małych miast odrębnie dla obu lat. Oznacza to, że porównując ich przynależność do poszczególnych typów, należy mieć na uwadze, że w badanym okresie wszystkie małe miasta przekształcały swoje oblicze, zarówno społeczno-gospodarcze, jak i przestrzenne. Autor postanowił jednakże pominąć skalę tych zmian i skoncentrować się na wyróżnieniu ośrodków, których dynamika przemian była na tyle

duża, że spowodowała zmianę przynależności do typu funkcjonalno-przestrzennego. Taka też zmiana została zaobserwowana w przypadku 30% małych miast.

Analizując zmiany liczebności poszczególnych typów, można stwierdzić, że największe występują w pierwszym z nich (tabela 4). W porównaniu do 1984 roku obserwuje się proces wyspecjalizowania szeregu miast w kierunku pełnienia funkcji turystycznej przy jednoczesnym zahamowaniu tego procesu w pozostałych ośrodkach.

Tabela 4. Liczebność typów funkcjonalno-przestrzennych w 1984 i 2012 roku

Typ	1984 rok	2012 rok
1	65	24
2	193	214
3	222	165
4	95	172
Suma	575	575

Źródło: opracowanie autora na podstawie danych statystycznych GUS z 1984 i 2012 roku.

Dwukrotny wzrost liczby ośrodków miejskich odnotowano w typie 4, przede wszystkim była to zmiana przynależności kosztem typu 1 i 2 (tabela 5).

Tabela 5. Zmiany przynależności typologicznej małych miast według typów funkcjonalno-przestrzennych

Typy funkcjonalno-przestrzenne (1984 rok)	Liczba ośrodków	Zmiana przynależności do typologicznej (2012 rok)			
		1	2	3	4
1	51	x	10	0	41
2	58	7	x	5	46
3	62	2	60	x	0
4	11	1	10	0	x
Razem	182	9	80	5	97

Źródło: opracowanie autora na podstawie danych statystycznych GUS z 1984 i 2012 roku.

Dla sytuacji w typie 1 wyjaśnieniem może być utrata funkcji turystycznej, która ograniczyła możliwości rozwoju miast, tym samym nabrały one cech charakterystycznych dla obszarów wiejskich. W przypadku typu 2, wyjaśnienie

nie przyczyn procesu jest dużo bardziej złożone, wymagające dalszych studiów. W części ośrodków proces ich swoistej degradacji funkcjonalnej i przestrzennej można wiązać się z upadkiem ważnych, z punktu widzenia rynku pracy, państwowych zakładów przemysłowych, często decydujących o obliczu gospodarczym małego miasta.

Symptomatyczny jest również bardzo słaby proces przemian wśród ośrodków typu 4. Jedynie 10% małych miast, które były do niego zaklasyfikowane w 1984 roku, zmieniły swoją przynależność typologiczną. Pośród nich są wyłącznie ośrodki, które w analizowanym okresie cechowały największe przemiany w zakresie funkcjonalno-przestrzennym, skutkujące procesem dynamicznej urbanizacji społecznej, ekonomicznej i przestrzennej.

Podsumowanie

Zaprezentowane wyniki stanowią dopiero wstępny etap badań autora. Doprecyzowania wymaga przede wszystkim przyjęte postępowanie badawcze, które, choć w niewielkim zakresie, może jeszcze wpłynąć na ostateczne oblicze przemian funkcjonalno-przestrzennych małych miast. Niezbędna wydaje się również analiza prowadząca do wyjaśnienia zaprezentowanych przemian, a tym samym identyfikacja determinant tego procesu. W dalszym etapie badań pogłębienia wymagają studia dotyczące małych miast, w przypadku których zidentyfikowano zmianę przynależności typologicznej.

Literatura

- Adamczyk R., *Znaczenie małych miast subregionu centralnego województwa śląskiego dla rozwoju Śląskiego Obszaru Metropolitalnego*, „Biuletyn KPZK PAN” 2008, z. 238.
- Bagiński E., *Małe miasta w strukturze osiedleńczej Polski*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1998.
- Bartosiewicz B., *Zróżnicowanie i determinanty rozwoju infrastruktury komunalnej w regionie łódzkim – studium przypadków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.
- Budner W., *Współczesne zmiany funkcji i typów funkcjonalnych miast województwa poznańskiego*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu 1994, ser. 1, z. 221.
- Heffner K., Marszał T., *Uwarunkowania rozwoju i zmiany w zagospodarowaniu małych miast w Polsce w drugiej połowie XX w*, w: *Uwarunkowania rozwoju małych miast*, red. K. Heffner, T. Marszał, „Biuletyn KPZK PAN” 2006, z. 226.

- Kwiatek-Sołtys A., *Małe miasta województwa małopolskiego w okresie transformacji systemowej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.
- Marszał T., *Małe miasta obszaru Polski Środkowej w okresie transformacji ustrojowej*, w: *Gospodarka przestrzenna miast polskich w okresie transformacji*, red. T. Markowski, T. Marszał, „Biuletyn KPZK PAN” 1998, z. 182.
- Marszał T., *Trends in the Development of Small Towns in Poland. Experiences and Prospects*, „Regional Symbiosis” 1998, Vol. 6.
- Runge J., *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007.
- Sokołowski D., *Charakterystyka funkcjonalna zbioru małych miast i dużych osiedli wiejskich w Polsce*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2000, Geografia XXX.

SMALL TOWNS IN POLAND 25 YEARS AFTER THE TRANSFORMATION: THE FUNCTIONAL CONTEXT AND SPATIAL DEVELOPMENT

Abstract

Small towns in Poland are varied in the context of economic potential and spatial development. Most of them are located away from big cities. Polish small towns most frequently are central places for the surrounding rural areas. They are characterized by significant share of open space with the supremacy of agricultural function.

The authors' main objective is the analysis of directions of spatial and functional transformation in small towns in the light of socio-economic changes, and, subsequently.

The final step of the analysis is a typology of small towns, in which the character of spatial and functional transition is taken under consideration.

Keywords: small towns, functional and spatial transformation

JEL Code: R39

Translated by Bartosz Bartosiewicz